

II. Abdülhamid Dönemi'nde Eğitim (1876-1908)

- 1876-1908 yılları arasında eğitimle ilgili olmak üzere 20 kanun ve 39 nizamname yayımlanmıştır.
- 1872 yılında birtakım küçük değişiklikler geçiren Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi yürürlüktedir.
- Kanun-ı Esasî'de eğitime dair 15., 16. ve 114. Maddeleri

15. Madde: “Emr-i tedris serbesttir. Muayyen bir kanuna tabiyet şartıyla her Osmanlı umumi ve hususi tedrise mezundur.”

16. Madde: “Bilcümle mektepler devletin taht-ı nezaretindedir. Tebaa-yı Osmaniyye'nin terbiyesi bir siyak-ı ittihad ve intizam üzere olmak için iktiza eden esbaba teşebbüs olunacak ve millet-i muhtelifenin umur-ı itikadiyelerine müteallik olan usul-i talimiyyeye halel gelmeyecektir”

114. Madde: “Osmanlı efradının kaffesince tahsil-i maarifin birinci mertebesi mecburi olacak ve bunun derecat ve teferruatı nizam-ı mahsus ile tayin kılınacaktır.

- 1879 yılından itibaren Maarif Nezareti yeniden organize edilerek modern bir mekanizma haline dönüştürülmüştür.
- Maarif Nezareti'nin merkezi teşkilatı ilerde ihtiyaçlar doğrultusunda yeni daireler açılması yoluyla genişletilmiştir.
- Maarif teşkilatı imparatorluk sathında yaygınlaştırılmıştır.
- Vilayetler hakkında sık sık ıslahat raporları düzenlenmiş ve valilere eğitimle ilgili tamimler gönderilmiştir.
- Vilayetlere birer Maarif Müdürlüğü kurulması kararı 1869 Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi'nde kaydedilmişse de bu makama ilk atama Sultan 2. Abdülhamid Dönemi'nde 1881 yılında Yanya vilayetine yapılmıştır.

1. İlköğretim

- **114. Madde:** “Osmanlı efradının kaffesince tahsil-i maarifin birinci mertebesi mecburi olacak ve bunun derecat ve teferruatı nizam-ı mahsus ile tayin kılınacaktır.
- 1879'da Nezaret Bünyesinde **Mekatib-i Sıbyaniye Dairesi** kurulmuştur.
- İlköğretime Verilen Önemin Nedenleri:
 - ✓ Cehalet
 - ✓ Eğitimi Yaygınlaştırma
 - ✓ Yoksul aile çocuklarına asgari bir temel eğitim sunma
 - ✓ Üst eğitim kademelerine öğrenci temininde sorun
 - ✓ Yabancı mekteplerin yarattığı sonuçlar
 - ✓ Arzu edilen nesillerin yetiştirilmesi
- Müfredat ve Ders Kitaplarına Müdahale: *Encümen-i Teftiş ve Muâyene Heyeti, Tedkik-i Müellefât Komisyonu ve Kütüb-i Diniyye ve Şer'iyye Tedkik Heyeti*

2. Ortaöğretim

• **Rüştiyeler**

- ✓ Döneme girildiğinde imparatorlukta 423 Rüştiye ve okuyan 20 bin öğrenci mevcut. Nicelik iyi, ama nitelik kötü. 1878-84 arasında 170 rüşdiye açılmıştır. 1906-7 yıllarına gelindiğinde bu sayı imparatorluk çapında 619'a ulaşmıştır. Bu mekteplerde okuyan öğrenci sayısı 40 bin civarındadır.
- ✓ 1879'da Nezaret Bünyesinde **Mekatib-i Rüştiye Dairesi** kurulmuştur.

• **İdadiler**

- ✓ Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi'ne göre idadiler 1000 haneden fazla olan kasabalarda kurulacaktır.

- ✓ Döneme girildiğinde 4 tane başkentte ve biri taşrada olmak üzere 5 idadi bulunuyordu. Fiziki ve eğitsel alt yapıları yetersizdir. 1885 yılından itibaren bu mekteplerin yaygınlaştırılması için 25 tane idadinin temeli atılmıştır. 1906 yılına gelindiğinde 84'ü taşrada, 9'u başkentte 93 resmi, 11 özel ve 5 askeri idadi bulunuyordu. Öğrenci sayısı ise askeri örnekler hariç 20 bini bulmuştur.
- ✓ Dersler- Din ve Ahlak derslerinin dozajı arttırılmıştır.
- ✓ Snavlar: İmtihan-ı Hususi ve İmtihanı Umumi

• Sultaniler

- ✓ 1869 Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ile her vilayete bir sultani açılması öngörülmüştür. Fakat 1868 yılında açılan Galatasaray Sultanisi, 2. Abdülhamid Dönemi'nde de tek olma özelliğini devam ettirecektir. Bununla birlikte, bu okulun ıslahı yolunda çalışmalar yapılacak, ayrıca sultanilerin görevi taşradaki yedi yıllık idadilere verilerek, bu açık kapatılmaya çalışacaktır.

3. Yükseköğretim

• Darülfünun-ı Şahane -Ağustos 1900

- ✓ Ulum-ı Aliye-i Diniye
- ✓ Ulum-ı Riyaziye ve Ulum-ı Tabiiye
- ✓ Ulum-ı Edebiye

• Mekteb-i Mülkiye

• Mekteb-i Mülkiye-i Tıbbiye-Askeri Tıbbiye'den bağımsızdır

• Mekteb-i Hukuk-ı Şahane-1880-4 yıl

• Mülkiye Baytar Mektebi-1889

• Harp Mektebi-1904

• Aşiret Mektebi-1892

4. Mesleki ve Teknik Öğretim

- Sanayi-i Nefise Mektebi-1882
- Hendese-i Mülkiye Mektebi-1883
- Lisan Mektebi-1883
- Hamidiye Ticaret Mektebi-1884
- Tüccar Kaptanlar Mektebi-1886
- Bağcılık ve Aşıcılık Mektebi-1887
- Ameli Ziraat Mektebi-1887-Buna bağlı olarak İpekböcekçiliği Mektebi
- Darülhayr-ı Ali-1903

5. Özel Mektepler, Yabancı ve Azınlık Mektepleri

- Şemsü'l Maarif
- Nümune-i Terakki
- Mekteb-i Hamidi vb. Özel mektepler
- Bulgar, Rum, Ermeni ve Yahudi mektepleri-Azınlık Mektepleri
- Katolik ve Protestan Mektepler-Yabancı Mektepler

Kaynakça:

Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi m.ö.1000- m.s.2011*. Ankara: Pegem Akademi.

Sağlam, M. (ed.) (2023). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Vizetek Yayınları.